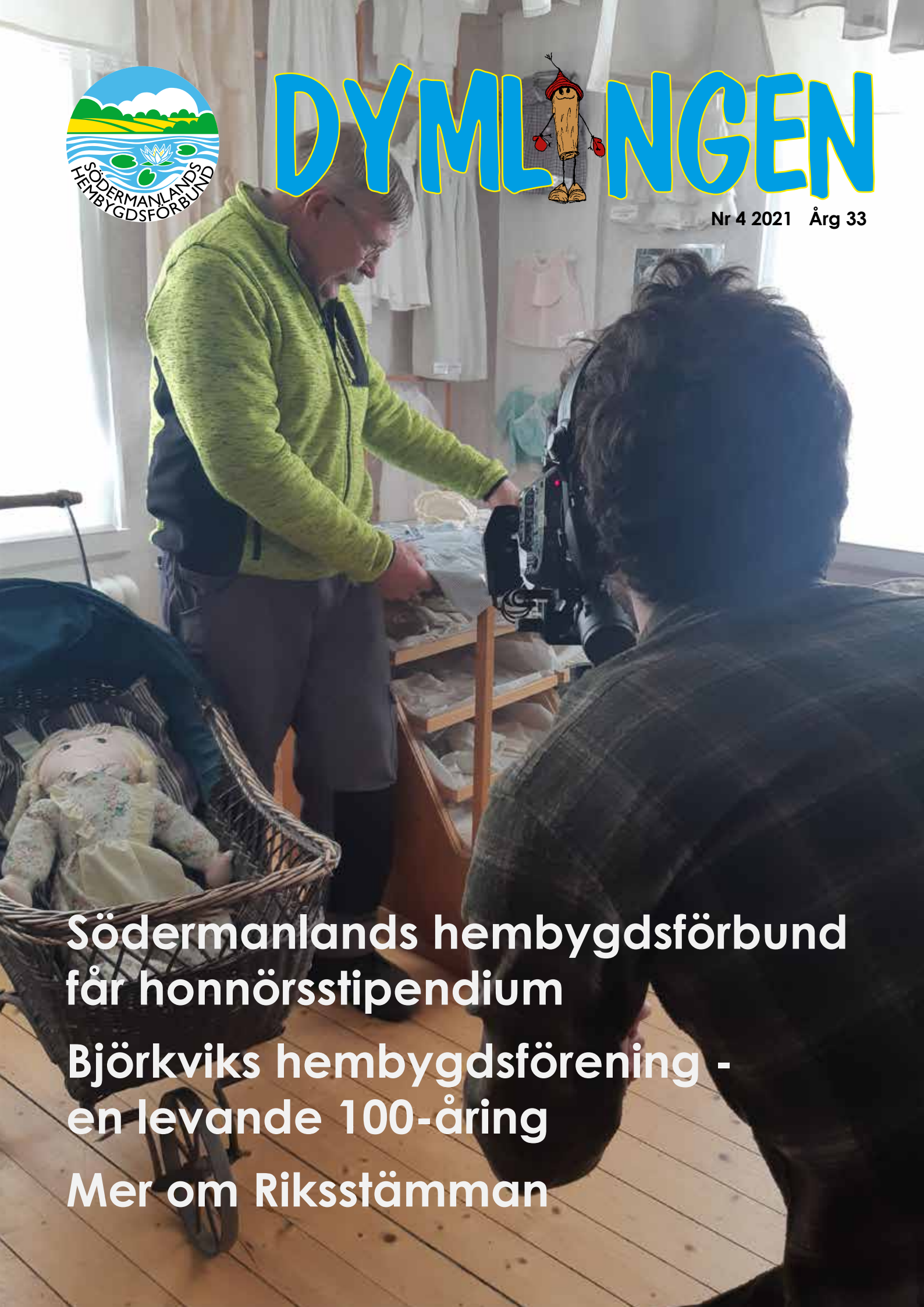

DYMLINGEN

Nr 4 2021 Årg 33

**Södermanlands hembygdsförbund
får honnörstipendium**

**Björkviks hembygdsförening -
en levande 100-åring**

Mer om Riksstämman

Med anledning av Arkivens dag 2021 Fyll på arkiven!

Låt ditt liv ta plats i historieskrivningen! Vardagslivets vedermödor kan upplevas som tråkiga och ointressanta här och nu, men vi behöver inte backa bandet speciellt långt för att uppleva vardagen som spännande. Hur var det nu igen på 1980-talet när telefonen hade snurrskiva och alltid satt fast i ett telefonjack i väggen? Vi minns frisyrgelén, de extrema axelvaddarna och neonfärgerna. Men hur gjorde man när man skulle mötas upp på torget men blev sen och inte kunde sms:a? Hur gjorde vi en inbjudan till midsommarfirandet i föreningen när grusiga kopior kostade flera kronor styck och internet fortfarande var en myt? Vardagen faller snabbt i glömska och det är bara spåren av det som sparats och arkiverats som kommer att leva vidare och finnas med i framtidens historieskrivning.

Sverige är rikt på offentliga och enskilda arkiv där vi hittar spännande spår av händelser och personer som levt och verkat i vår närhet, i tid eller rum. Vi tar ofta för givet att det ska finnas material som svarar på forskarnas frågor i arkiven, att det ska finnas inspiration för våra författare.

De offentliga arkiven består av allmänna handlingar och både verksamhet och bevarande av handlingar styrs av lagar och regler. Men de enskilda arkiven skyddas (än så länge) inte av någon lagstiftning och det krävs att någon bestämmer sig för att faktiskt lämna sin förenings handlingar eller sin mormors brevsamling till ett arkiv för att de ska bevaras för framtiden. Det är alltså de som väljer att arkivera sin verksamhet, sin släkts historia eller sin personliga berättelse som kommer att finnas med i framtidens historieskrivning.

Vi har alla ett ansvar för att det i framtiden går att hitta röster från 2021 att lyfta fram i ljuset. Vi behöver bevara spår av digitala Zoom-möten, tips på hur mördarsniglar jagas på bästa sätt och Facebooktrådar om de skenande

bensinpriserna. Hjälpt oss att spara berättelserna om vår vardag idag genom att spara och arkivera berättelserna om just ditt liv!

Passar din berättelse in i "Ungas digitala minnen" hos Arkiv Sörmland? Är det något som bör finnas på Sörmlands museum eller närmaste kommunarkiv? Eller är det precis ett sådant material som intresserar just din hembygdsförening? Kontakta någon av oss så hjälps vi åt att se till att dina minnen hamnar rätt.

Nästa gång du läser en efterlysning, svara och berätta om ditt perspektiv på den fråga som är aktuell. Din berättelse och dina dokument kan bli en del av vår historia om det arkiveras.

Lördagen den 13 november firades Arkivens dag, i år med tema "Röster i arkiven" Arkivens dag belyser vidden av det material som finns sparats efter både de som levde och verkade före oss och alla som lever än idag

Sörmland november 2021

ANNIKA BERGSLAND, ARKIVCHEF,
ARKIV SÖRMLAND
MALIN KLANGERYD, ARKIVARIE,
SÖRMLANDS MUSEUM
LENA STENSGÅRD, ORDFÖRANDE,
SÖDERMANLANDS HEMBYGDSFÖRBUND
MONICA FÄLLGREN, ARKIVARIE,
NYKÖPINGS STADSARKIV
JENNIE FORNEDAL, ORDFÖRANDE,
KATRINEHOLMS ARBETARARKIV

Södermanlands hembygdsförbunds kansli

Jennie Fornedal, hembygdskonsulent
Adress Tolagsg 6, 611 31 Nyköping
Tel 073-140 33 75
E-post dymlingen@live.se
Bankgiro 619-1928
Swisha till 123 483 72 33
Hemsida
www.hembygd.se/sodermanland

Innehåll

Fyll på arkiven!	2
Honnörsstipendium 2021	3
Riksstämman och Hembygdsens helg juni	4
Hantverkare i hembygdsmiljö	5
Det har vi lärt oss av pandemin	6
Starten på Karl IXs kanalbyggen	7
En levande 100-åring	8
Ellsons rebusar	10
På mitt sätt sett	11

DYMLINGEN NR 4 2021 Årgång 33

Södermanlands
hembygdsförbund
Redaktör Jennie Fornedal
Ansvarig utgivare Sigyn Björk

Manusstopp till nr 1/2022, den 1 februari 2022

Bilden på framsidan är från Textilmuseet i Malmköping. Den är från filminspelningen med anledning av Honnörsstipendiet som beskrivs på nästa sida. På bilden visar Lars Ivarsson textilier från barnrummet för fotograf Niklas Törblom.

Upplaga 1500 ex
Linderöths Tryckeri, Vingåker,
november 2021
ISSN 0349-86662

Vill du prenumerera?

Sätt in 150 kronor på bankgiro 619-1928. Uppge "Dymlingen 2022" samt ditt namn och adress eller kontakta kansliet.

Dymlingen distribueras till prenumeranter och styrelseledamöter i hembygdsföreningarna i Södermanlands län samt till anslutna föreningar i grannlän.

Södermanlands hembygdsförbund har tilldelats Region Sörmlands Honnörsstipendium 2021

Det är med stor stolthet och ödmjukhet vi tar emot denna utmärkelse som verkligen lyfter betydelsen av det ideella arbete som görs i länets hembygdsföreningar varje dag.

2019 arbetades det nästan 150 000 ideella timmar i de sörmländska hembygdsföreningarna. Det motsvarar mer än 30 heltidstjänster. Det finns alltid något mer att göra i föreningen. Vi tackar Region Sörmland för utmärkelsen. Förutom diplommet tilldelas förbundet 20 000 kronor.

Vid utdelningen av årets kulturstipendier den 22 november 2021 deltog ordförande för Nämnden för kultur, utbildning och friluftsvärksamhet Åsa Kratz, och stipendiaterna Anders Duus och Lars Hermansson. På främre raden Anna Enbom, Cecilia Björk och för Södermanlands hembygdsförbund Jennie Fornedal. Foto Marie Linderholm, Bildproffsen.

Vi hoppas att alla ni i hembygdsföreningarna runt om i länet känner att denna utmärkelse är till er, ett resultat av ert arbete. Alla vi tillsammans gör något fullständigt fantastiskt. Sträck på er och se att det ni gör har betydelse, det är en viktig insats - och det finns faktiskt de som ser vad ni uträttar.

En film om varför hembygdsförbundet är så förträffligt och får denna utmärkelse kommer att finnas på Region Sörmlands YouTube i början av december.

Pingsthelgen 2022 hoppas vi nu att ni alla hänger på och under Hembygdsens helg visar hela Sörmland och Sverige exakt hur fantastisk hembygdsvärlden kan vara! Läs vidare om det på nästa sida. Om kulturstipendierna kna ni läsa mer på <https://regionsormland.se/kultur/bidrag-och-stipendier/2/soka-kulturstipendium/kulturstipendier-2021/>

JENNIE FORNEDAL

Motivationen till utmärkelsen är:

Södermanlands hembygdsförbund som bildades 1931 samlar idag 67 hembygdsföreningar och drygt 18 000 medlemmar runt om i Sörmland. Hembygdsvärlden verkar för att förvalta och förmedla kunskap om kulturarvet till sörmlänningar på landsbygd och i stad, till alla generationer, såväl infödda som nyinflyttade och anlända. Genom att ge perspektiv på Sörmland då och nu byggs broar mellan då, nu och framtid. Hembygdsvärlden gör det genom ett stort utbud av till exempel utställningar, guidningar, kurser och sammankomster med talare och, eller, underhållning. "Hembygdsvärlden finns överallt och hela tiden". Region Sörmland tilldelar Södermanlands hembygdsförbund 2021 års Honnörsstipendium, i kategorin Kulturarv, Kulturmiljö, Kulturhistoria, för sitt långsiktiga, uthålliga och mycket omfattande arbete, såväl geografiskt som innehållsmässigt, och för att de lyfter det lokala kulturarvet och dess historia i Sörmland.

Södermanlands Bygdegårdsdistrikt utsågs till

Årets samverkare

vid Bygdegårdarnas riksförbunds Bygdegårdsgala i november

Motiveringen: Södermanlands bygdegårdsdistrikt visar att samarbete blir mer än summan av delarna. Med partners som Hembygdsförbundets länsförbund, Länsmuseum och Studieförbundet Vuxenskolan när de fler och längre. Att vi tillsammans kan åstadkomma mer blir tydligt i detta distrikt. Energin och glädjen sprudlar i verksamheten med ständigt nya idéer på gång.

Hembygdsförbundet vill gratulera sina kamrater till utmärkelsen och ser fram emot nya, spännande äventyr tillsammans!

Riksstämman och Hembygdens helg

Pingsthelgen den 3 – 5 juni 2022

Nu skall vi skapa Hembygdens helg och visa upp hembygdens Sörmland för alla stämmodeltagare med anhöriga och inte minst för den sörmländska allmänheten.

Detta gör vi genom att lördagen blir en dag för allmänheten där alla bjuds in att besöka utställningar och föreläsningar i och utanför Sörmlands museum. Museet är öppet med alla sina utställningar och visningar men just denna dag tillkommer hembygdens rörelsen med allt vad det kan innebära. Här hoppas vi att ni i medlemsföreningarna vill vara med. Målet är att ett antal föreningar som i sin verksamhet också håller på med något praktiskt skall ta chansen att visa upp denna verksamhet. Det får gärna vara något som besökarna kan få prova på själva under er ledning. Att ni då tar lite betalt är självklart.

Visst låter det spännande och här finns ju även möjlighet att göra lite extra reklam för er förening. Senast den 4 april

behöver vi er anmälan och några veckor senare får ni besked om deltagande. (Om fler föreningar planerar liknande aktiviteter så behöver vi samordna det.)

Även under söndagen skall vi visa upp oss för stämmans deltagare och alla sörmlänningar. För stämmodeltagarna planeras dels en bussresa till Nynäs slott, dels en bussresa i södra Sörmland där vi besöker ett antal föreningar som då på plats har något arrangemang på gång. Det kan vara särskilda arrangemang eller att museet, hembygdsgården eller vad det kan vara hålls öppet och där ni då gärna har någon form av aktivitet.

Bussresan kan ju inte nå hela Södermanland men alla föreningar kan ändå vara med under Hembygdens helg genom att ha någon aktivitet och/eller öppethållande under söndagen. Vi kommer att göra reklam för alla era aktiviteter under lördagen men också på affischer, på vår hemsida och i Fa-

cebook. Vi planerar också att göra en affisch där det finns utrymme för er att särskilt lyfta fram ert arrangemang. Den affischen kommer då passa bra att sätta upp i ert närområde.

I samband med Riksstämman kommer Sommar i Hembygdens att lämnas ut till stämmodeltagarna och också finnas tillgängligt för alla som besöker Hembygdensdagen på Sörmlands museum på lördagen. För att detta skall fungera behöver vi ha ert underlag senast den 11 mars. Alla föreningar kommer finnas med i sommarprogrammet men vill ni lyfta fram något särskilt arrangemang eller öppettider på museer och hembygdsgårdar med mera är det viktigt att vi har även detta underlag den 11 mars.

PEHR BENGTTSSON

Missa inte att söka kommunala evenemangsbidrag för Hembygdens helg. Tänk på att i vissa kommuner skall detta göras före årsskiftet.

Juletider

Julfirandet har en lång tradition. Redan på vikingatiden ”drack man jul”. Kunskapen om att brygga ett gott öl stod mycket högt i kurs. Vid bryggningen tog man hjälp av alla möjliga övernaturliga krafter.

Vikingarna hade en månad som hette Ylir. Den har översatts till julmånad och inföll under tiden från mitten av november till mitten av december.

En gammal sedvänja som knappast förekommer idag, var att strö ut ett tjockt lager med halm på golvet inomhus för att minska kyligt golvdrag och erbjuda övernattande gäster en mjuk sovpåls.

Hantverkare i hembygdsmiljö

I samband med att vi skulle göra film om den sörmländska hembygdens rörelsen stötte vi på en läderverkstad på hembygdsgården i Malmköping. Här buserar sedan en tid Johan Stoor bland vassa verktyg och gamla maskiner. Han är en läderhantverkare med bruksföremål som specialitet och rötter i bygden som under några år varit verksam vid Radermachersmedjorna i Eskilstuna.

Johan beskriver sig som en amatörhantverkare i ett gammalt hantverk. Det finns ingen yrkesutbildning och ingen riktig yrkestitel att sig fram via. Johan är självlärd och testar sig fram med hjälp av bekanta, via andra hantverkare och tips som dyker upp på olika sätt. Varje hantverkare har sin egen stil och teknik.

Johan använder svenska material och en kemikaliefri garvning som kallas vegetabilisk. Johan ser det som slöseri att slänga skinn och inte använda det. Han söker tex jägare som inte använder skinnen ännu. Det är att vara miljömedveten att inte slösa på våra resurser.

Från teater till hantverk

På frågan om varför just läder förklarar Johan att ”Det började genom teater. Då fick vi göra våra egna kostymer och rekvisita. Det blev mycket experimenterande. Så småningom blev det allt mer hantverk”. Med frågeställningar som ”Hur gör man att det håller bättre?” tog han sitt arbete vidare. Här spelar uppväxten kring föräldrarnas antikaffär i Malmköping in. Den har bidragit ytterligare till funderingarna kring äldre tiders material, teknik och hantverk.

Johan tillverkar nya och restaurerar äldre bruksföremål. Mycket handlar också om att hitta gamla redskap man kan använda. Det går inte att köpa nya, för de tillverkas inte längre.

Ett tag ville alla beställa billigt på nätet, minns Johan. Men nu ser han att allt fler vill ha hållbara produkter, man vill städa bort plast och är noggrann med vad man lägger sina pengar på. Man vill veta mer om var produkterna man omger sig med kommer ifrån. Hellre ett välgjort dyrt bälte är fem billiga i fuskläder. Man vill ha skor man kan putsa upp och väskor som håller hela livet. Just nu lagar Johan en handväska från 1930-talet, renoverar en gammal skinnfåtölj och fixar livremmar åt ett par jägare. Kunderna finns i alla möjliga grupper.

Verkstaden på hembygdsgården

Johan bor idag bara några steg från hembygdsgården. Han har hela livet gått på föreningens julmarknader och liknande, så när han behövde en lokal att ha sin verkstad i ringde han och frågade om det fanns något som skulle kunna passa. Att få ha sin verkstad här är bra för själen. Och det passar bra in i resten av miljön. Och man måste ha en verkstad, förtydligar Johan. Detta går inte att göra i en liten lägenhet.

Målet är att börja plugga. Då ska verksamheten gå från ren hobbyverksamhet utan vinstintresse till att vara en del av Johans försörjning.

Vi måste bli bättre på kunskapsöverföringen. Men med det följer också att fler måste börja vara intresserade

Johan Stoor med sina produkter. Privata bilder.

att köpa sådant som är hantverksmässigt tillverkat. När ett hantverk dött ut måste vi uppfinna hjulet igen. Handlar vi lokala råvaror och produkter så stannar mer av vår gamla kunskap kvar, betonar Johan.

JENNIE FORNEDAL

Juletider

I Sverige har man länge klätt hemmet med levande träd och kvistar för att skydda sig mot alla sorters onda makter och väsen.

De första inomhusgranarna var små bordsgranar som oftast var dekorerade med ljus och konfekt.

1800-talets illustratörer kom på idén att den lilla gårdstomten och den amerikanska St. Claus kunde mixas ihop till den nuvarande tjocka rödklädda tomten.

Detta har vi lärt oss av pandemin och tar med oss i nya verksamheten

Detta var temat för ordförandekonferensen i september. Idéerna som kom upp, erfarenheterna som delades och slutsatserna som kunde dras var omfattande och bitvis mycket spännande. Många längtade naturligtvis efter att det skulle bli som vanligt igen, andra presenterade tanken att "som innan kommer det inte att bli". Samtalen surrade i lokalen under kvällen och vi insåg snart att vi har lärt oss ofantligt mycket nytt under denna omvälvande tid.

- Vi har lärt oss att vi kan tänka nytt. Vi KAN ställa om, sade någon av alla de som tog ordet. Många av de 50 deltagarna nickade då instämmande och enades om att det var en insikt som faktiskt kändes rätt bra.

- Mindre grupper ger visserligen mindre intäkter men det ger en bättre upplevelse för deltagaren. Detta kan vi arbeta vidare med, konstaterade en förening i början av kvällen.

- Uteaktiviteter kan vara bättre än vi tidigare trodde, fortsatte en annan och allt fler lutade sig framåt i stolarna. Vi kan enkelt anpassa vandringarna så att fler kan vara med.

Betydelsen av vår skrivna information blev allt viktigare

- Vi måste förtydliga vår information, var det flera som lyfte, och att hemsidan kan vara en viktig informationscentral om föreningen om vi låter den vara det. Sen är det ju det där med att vi måste lära oss Facebook. Det finns digitala lösningar som är gratis och effektiva för att sprida information, dem behöver vi behärska.

Dessa tankar är väl i fas med vad förstudien i riksförbundets turismsatsning

kommit fram till. Hembygdsrörelsens varumärke är svagt och otydligt. Man förstår inte vad det är man får information om. Vem är avsändaren egentligen och vad är det de vill? Om vi blir bättre på dessa saker kommer vi att ha lättare att nå framgång, om vi nu vill nå nya medlemmar och besökare förstås.

Det viktigaste är att göra något!

Någon drog också den väldigt befriande slutsatsen att det viktigaste var att vi gjorde något. Det var inte så noga vad det var. Man lyfter helt enkelt vikten av den sociala delen av det som hembygdsrörelsen står för.

Några märkte av att släktforskarna verkat få mer tid över för släktforskning och både ställde fler frågor och kom på besök i bygden. Att sköta en badplats eller att starta en vävstuga kan också generera både nya medlemmar och uppmärksamhet.

Vi hann också prata en del om medlemsvärning och att engagera nya

och yngre medlemmar innan klockan slog 21 och det var dags att ge sig ut i höstmörkret och dra sig hemåt.

En annan fråga från mötet var: Vad vill vi ha av Södermanlands hembygdsförbund?

Som följd av denna diskussion presenterades till höstmötet en motion angående gemensamt medlemsregister för hembygdsrörelsen och den 13 januari arbetar vi med att utveckla hemsidorna. Dokumentet om syftet med kretsarna som efterfrågades ligger nu överst på hemsidan.

TEXT JENNIE FORNEDAL
BILDER ANNE-MARIE JOHANSSON

Juletider

På 1870-talet började man tillverka smällkarameller av silkespapper med ett bokmärke på och godis inuti. Vid denna tid började man även att sätta en stjärn i toppen på granen.

1875 ritar Jenny Nyström sin första trendsättande svenska tomte. Genombrottet för hennes tomtar kom 1881 när hon illustrerade Viktor Rydbergs dikt Tomten.

Mot slutet av 1800-talet började man pryda granen med tunna glaskulor som importerats från dagens Tyskland och Tjeckien. Även gurlanger med svenska flaggor började användas som grandekorationer.

Starten på Karl IX:s kanalbyggen och de första smedjorna i ån vid Skogstorp och Hyndevad

Detta är inledningen av Thomas Gustafssons text i Husby-Rekarne hbfs årskrift 2021

För ca 400 år sedan hade ett litet brukssambälle bildats vid ån i Skogstorp, utanför dagens Eskilstuna. Det hade väl egentligen börjat med kanalbyggena på 1590-talet då hammarsmeden Jöns Påvelsson, som utsetts till slussbyggmästare av hertig Karl, slog sig ner vid Rosenfors.

Där byggde han en vattendriven smedja och ett sågverk, förmodligen för att säga till det timmer som gick åt för att bygga slussarna till kanalens olika delar. Med "förmodligen" menas att det redan fanns ett sågverk i Tunafors där man nog också kunnat säga till timret, men det sågverket lydde under fogden på Eskilstuna kungsgård så där hade inte slussbyggmästaren fri hand.

För att foga ihop timmerstockarna och täta slussarna användes mycket spik och järnbeslag som behövde smidas någonstans. Här passar Jöns smedja i Skogstorp bra ihop med kanalbygget. Visserligen fanns redan en stor spiksmedja vid Tunafors, men den levererade mest skeppsspik till varven i Stockholm. Det bör också nämnas att vid Tunafors fanns sedan 1570-talet flera vapensmeder som tillverkade små kanoner, musköter, hillebarder och harnesklplåt till militären. Där hade redan ett större brukssambälle vuxit fram när Jöns Påvelsson slog sig ner i Skogstorp och startade sin verksamhet.

Karl IX:s kanal bestod av flera delar: en del (nu Nybyån) vid Torshälla, en del genom Färkätteängen (förbi vattenfallet vid Faktoriholmarna), en del

Kartan här är över Hyndevads ström och Skogstorps ström avritad 1641. Skogstorp ligger över Hyndevad på kartan.

förbi Skjulsta, en del förbi Skogstorps vattenfall och en del förbi Vreta holme. Rester efter det finns kvar än idag. Om det någonsin byggdes några delar förbi vattenfallen vid Tunafors eller Hyndevad är oklart. Senare dammbyggen vid Tunafors och bygget av den nya kanalen vid Hyndevad på 1880-talet då Hjälmaren sänktes har utplånat alla eventuella spår efter Karl IX:s kanalbyggen. Vid Tunafors finns ingenting kvar, men vid Hyndevad finns en grävd sänka i marken söder om den nya ka-

nal som kan tolkas som rester efter något slags kanalbygge.

Kanalbyggena började år 1596 med grävning av kanaler vid Torshälla och genom Färkätteängen (vid Faktoriholmarna). Sedan verkar grävandet ha legat nere några år för först i början av 1600-talet finner man uppgifter om att kanalen och slussarna vid Torshälla stod klara. År 1606 utsåg hertig Karl-Karl IX en slussvaktare vid Torshälla så då måste slussarna ha varit klara där.

Läs vidare på sidan 9

Juletider

Dagens julbord med många små rätter uppstod i början av 1900-talet. En av orsakerna var att man hittat bättre metoder för konservering av mat.

Glöggen är numera en trendig dryck men dess ursprung kommer från medeltiden då det var ett sätt att rädda dåligt vin genom att blanda den med kryddor.

Björkviks hembygdsförening - En levande 100-åring

Björkviks hembygdsförening är Sörmlands äldsta och startades 1921 av den då 56-årige friherren Ernst Hermelin på Marieberg. Omkring sig samlade han likasinnade män med intresse för äldre tider. Föreningens första uppgift var att få medel för att rädda och konservera den gamla kyrkoruinen vid Yngersstrand efter branden 1859. Det lyckades och en nya klockstapel byggdes. Ernst Hermelin var ordförande 1921-1949 och värnade hela tiden om Gamla kyrkan och forntiden. Han var också verksam i Sörmlands hembygdsförbund och skrev i tidskriften Sörmlandsbygden. I kretsen fanns hans svåger Robert Mörner som började samla material från trakten och 1933 utkom boken "Björkvik- en sörmländsk socken". Den har tryckts om flera gånger och utgör fortfarande en viktig informationskälla.

Här ser ni hembygdsstugan.

Hembygdsstugan

Det var ont om samlingslokaler i bygden och av familjen Eswein på Danbyholm fick föreningen parstugan Sörgölet och av familjen Schenström på Valla en stor tomt vid Grindtorp. Hit flyttades stugan och blev hembygdsstugan 1933. Möbler skänktes, trasmattor vävdes och elektricitet installerades. Delsbostintans framträdande 1934 blev en stor succé och stugan hyrdes ut över 100 gånger per år både till föreningar och privatpersoner. Björkviks Idrottsförening kom att använda den som omklädningsrum vid matcher på fotbollsplanen intill fram till 1951.

Fotografen Jean Zeschke

I början av 1920-talet kom fotografen Jean Zeschke från Tyskland till Björkvik och hans bilder har blivit mycket viktiga. 1965 fick föreningen hans omkring 6 000 glasplåtar och hans kamerautrustning. Det blev grunden

för vårt arkiv och satte igång en livlig aktivitet för att identifiera människor och byggnader eftersom en förteckning saknades. Sedan flera år lägger Jennika Smedberg varje morgon ut en bild på Facebook och det har lett till nya uppgifter och kontakter.

Verksamhet

Under kriget gick verksamheten på sparlåga förutom cykelutflykter. 1948 startade Ingvar Carlsson Björkviks hembygds- och kyrkokör. Ett återkommande arrangemang är fortfarande Valborgsfrändet på Vallaberget. Under hans tid som ordförande 1961-1982 fick föreningen en nystart. 1980 blev ett arkiv byggt som en jordkällare med lämplig temperatur och luftfuktighet vid hembygdsstugan. Där förvaras en del föreningsarkiv från bygden och Zeschkes glasplåtar och framkallade foton.

1971 blev Björkvik en del av Katrineholms kommun och bygden började arbeta på en egen profil. Konstnären Kurt Rubank gjorde ett Björkvikseblem och textilläraren Vera Karlsson ledde ett arbete med att ta fram en egen Björkviksdräkt, som användes av det nybildade folkdanslaget på uppvisningar vid kyrkan, hembygdsstugan och andra platser. Även vår nuvarande landshövding använder den i officiella sammanhang.

Inventeringar av soldattorp och försvunna torp inleddes och bandinspelningar gjordes. Det ledde till skrifter och pjäser samt att föreningen stod värd för kungaparets besök i augusti 1978 på initiativ av Riksförbundet för hembygdsvård. Bussutflykter anordnades både i bygden och till andra orter. Återvändardagar med musik och folklustspel

1982-1987 var Lars Hermelin ordförande och efterträddes av Agnes Wirengren. Hon var samtidigt studieledare för Studieförbundet Vuxenskolan och den här tiden präglades av samhällsriktade studiecirkel som ledde till skrifter om Kalkbruket i Djupvik, Nunnebanan och Björkviks elva affärer. 1988 kom den första årsskriften ut. En stor seger var när Björkvik fick en avfart mot Katrineholm vid Gammelsta när den nya motorvägen byggdes. 1986 startade den första Återvändardagen och det ledde till många nyskrivna sånger och lustspel under ledning av Bengt och Göran Fredriksson, Ulla-Britt Jansson, Rolf Edström och andra lokala förmågor. Många av sångerna gavs ut på en CD med titeln "I en levande bygd".

2010 blev Inger Bergqvist ordförande och det har blivit många kontakter med släktforskare och samarbete med andra föreningar. Återkommande har varit traktorutflykter och vandringar till försvunna torp. Anita Gustavsson-Dahlqvist har lagt ner ett gediget arbete i vårt arkiv och det har lett till återkommande Öppna hus i arkiv och hembygdsstuga under sommaren.

Tyvärr satte corona stopp för vårt planerade firande men till minne av Agnes Wirengren som avled våren 2021 och våra hundra år har ett bokträd planterats vid hembygdsstugan och en jubileumsskrift kommer till årsmötet 2022.

INGER BERGQVIST, ORDFÖRANDE

1934 tillverkar Oscar Andersson lagerbiträde vid Philips fabrik i Göteborg den första adventsljusstaken med sju ljus.

Starten på Karl IX:s kanalbyggen

Fortsättning från sidan 7

Några slussar vid Faktoriholmarna finns det inga uppgifter om. Det svåra med att bygga kanaler var slussarna som byggdes av timmerstockar och sällan höll tätt även om man använde järnbeslag för att hålla ihop konstruktionerna. Alla arbeten skulle redovisas av fogden på Eskilstuna kungsgård, men det verkar som om en hel del saknas i hans redovisningar.

När man började gräva vid Skogstorp framgår inte direkt i fogdarnas redovisningar, men år 1607 rapporterar fogden att 20 knektar arbetat på slussarna utan att tala om var slussarna låg. År 1609 rapporterar fogden att 80 värmlandsknektar arbetat på slussarna, återigen utan att specificera var de låg, men man kan gissa att det handlade om slussbyggen vid Tunafors och Skogstorp för samma år skriver fogden att 916 timmerstockar använts för slussbyggen på just dessa ställen.

Det är en hel del detaljer som är oklara vad gäller slussar eller kanalbyggen vid Tunafors. Några rester efter slussar eller kanaler vid Tunafors finns ju inte kvar. Däremot finns, som alla vet, delar av Karl IX:s kanal bevarade i Skogstorp och Skjulsta. Även den del

Väg 230 leder västerut mot Katrineholm och den nord-/sydgående vägen leder mot Näsbulva/Åsköping. Det vi utsocknes uppfattar som tätorten Eskilstuna börjar precis norr om denna kartbild.

som gick förbi Torshälla finns kvar och kallas för Nybyån. Där har dock muddring och dammbyggen skett på senare tid så den delen är inte lika opåverkad som de i Skogstorp och Skjulsta. Rester efter kanalen vid Faktoriholmarna har också försvunnit då man byggde de nya kanalerna där. Samma sak gäller en eventuell del av Karl IX:s kanal vid Masugnsviken förbi Hyndevads bro (översta dammen) som försvann i samband med de omfattande muddringarna och byggnadsarbetena vid sänkningen av Hjälmarén på 1880-talet.

De ursprungliga slussarna finns inte kvar någonstans. Sedan kanalbygget och slussarna avslutats år 1610 så fortsatte man med smidet i ån vid Skogstorp-Rosenfors. Den fd slussbyggmästaren Jöns i Skogstorp var ju också hammarsmed så han arbetade vidare med sin smedja och vattendrivna såg tills 1625 då hans namn försvinner ur rullorna. THOMAS GUSTAFSSON

Juletider

1910 börjar familjen Roberts i Örebro tillverka ett alkoholfritt julöl som senare kommer att kallas för julmust. Julskinkan blev populär först in på 1900-talet.

1920-tal börjar stora elbelysta julgranar placeras ut på torg och andra offentliga platser.

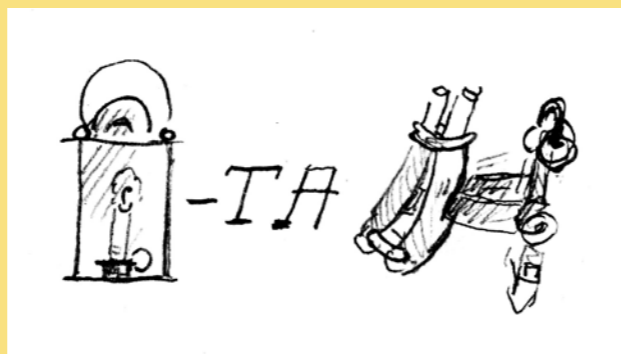
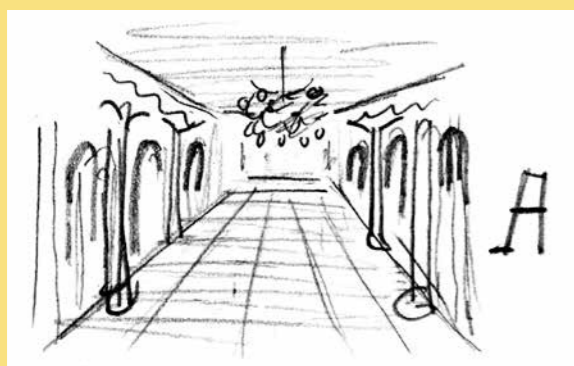
1932 börjar Sveriges Flickors Scoutförbund sälja Barnens adventskalender.

Juletider

Ordet julgran började användas under 1940-talet.

1941 lanserar Erling Persson (Hennes och Mauritz grundare) en sjuuddig gulröd adventsstjärna i papp som blev en försäljningshit.

Ell-sons rebusar Här och där

Rätt svar skickas till dymlingen@live.se eller till Södermanlands hembygdsförbund, Tolagsgatan 6, 611 31 Nyköping
Den 31 januari 2022 drar vi två vinnare

Rätt svar i Dymlingen nr 3: Matros, musikanter, målare och skald. **Vinnare** denna gång är Harriet Johansson Tystberga och Arne Johansson Västerlång.
Vi önskar vinnarna lycka till med skrapandet!

Hur gäller försäkringen om

Infoga valfri fråga. Vi har hört de flesta. Och svarar gärna på just din. Vi har dessutom samlat frågor och funderingar från hundratals föreningar och sammanställt svar på hur försäkringen egentligen fungerar. På begriplig svenska och med exempel från er verklighet >> sakerforeningsgard.se

Krångligt, tråkigt och obegripligt?

Försäkringar alltså. Tycker många och kanske även du? Men det går att ändra på. Vi har samlat frågor och funderingar från hundratals föreningar och sammanställt svar på hur försäkringen fungerar. På begriplig svenska och med exempel från er verklighet. Ta del av kunskaperna på sakerforeningsgard.se

Juletider

1957 börjar Sveriges Radio sända Barnens adventskalender. Idén kommer från flickscouternas kalender.

Televisionen startar 1960 med en egen producerad adventskalender.

TEXT INGER GUSTAFSSON OCH JÖRGEN WESTIN

På mitt sätt sett

...dom av olika slag

En människas liv kan delas upp i barndom, ungdom och sedan ålderdom, men vad kan man kalla delen mellan ungdom och ålderdom? Medelålder är ingen lösning, man vill gärna ha något som slutar på -dom. Vuxendom, då? En annan uppdelning kan vara omogen, mogen och övermogen, barndomen skulle då motsvara kart. Mogenhet kan vara en annan lösning?

Oavsett benämningen vuxen- eller mogendom så arbetar eller producerar denna kategori något till gagn för de andra, alltså betalar skatt som ska gå till barnbidrag, utbildning och pension förutom sjukvård och mycket annat. Denna tid i livet skulle då kunna kallas arbetsdom som dock mer låter som en straffdom.

Det är under barn- och ungdomen som man skaffar sig den lärdom och kännedom som ska leda till framtida rikedom och önskad lösegendom. Fordom kunde stundom slarv med skolan leda till fattigdom. Under sin ålderdom kan man avge en eller annan svordom när man kommit underfund om att man sitter där med oförbrukad visdom.

Med tiden krympt

Häromdagen gick min fru igenom garderoben grundligt ända fram till min bröllopskostym. Jag föreslog att jag skulle prova den men hon antydde att det nog inte var någon idé. Har den krympt i lönnedom? Mer troligt är att jag förvandlats från muskulös(?) till muskellös med tanke på var jag tror den nu skulle strama. Upptäckten av en 25-öring i en ficka är tecken på hur

länge det är sedan vi gifte oss. Man kan tala om att både peng och kostym har devalverats sedan dess, de har båda förlorat i värde och kan inte användas längre.

För närvarande hasar jag mig fram med gipsad fot. Att jag tidigare haltade berodde inte på att jag var vrickad utan på att hälsenan delvis gått av. Efter ett par veckor upptäcker jag att gipset har reducerad muskelmassa. Skulle också kunna vara tecken på viktnedgång men å andra sidan önskas gärna både byxor och skjorta vara vidare. Att betraktas som "man av vikt" är inte alltid positivt.

Fördom om höst

Varje årstid har sin charm. Störst problem har hösten att bli accepterad. Ett tecken på detta är att i tätorter finns ofta Vår-, Sommar- och Vintervägen men sällan Höstvägen. För att ingen vill bo där? Men varför klaga på hösten? Det är då vi ska passa på att njuta av färgrika höstlov, att trädgårdsarbetet är avklarat och att stunder väntar framför brasan med glas, filt och bok i vilstolen. Bättre efter en mörk och regnig höst ännu en jobbig årstid med snöröjning, kyla, mörker och en massa jobbiga helger?

Meteorologerna försöker året runt muntra upp oss och lova ytterligare soliga dagar när vi med trädgård bara längtar efter regn. Den som önskar evigt solsken borde flytta till Sahara och upptäcka att med vårt varierande väder kan man förvänta sig solsken

efter regn. Och vice versa för oss med trädgård. Inte minst ger varierande väder stundom anledning till kall(!)prat.

Föreningskännedom

En kännedom som understundom slår mig är svårigheten att värva styrelseledamöter. Lösningen att någon i valberedningen går in i styrelsen flyttar bara problemet - då ska valberedare ersättas. Att för en valberedare ringa några telefonsamtal en gång om året kan inte vara så svårt. Den stora svårigheten är att veta vem man ska kontakta.

För några år sedan, rätt många nu, anlitate förbundet en framtidskonsult. Denne kom fram till att sitta i en styrelse är inte särskilt lockande men många har något intresse att ta fasta på. Passa på att fråga besökare vad de är intresserade av eller visar intresse för i hembygdsgården. De med liknande intressen borde kunna sammanföras för att gemensamt göra det de vill, inom föreningens ram, förstås. Detta måste vara mer lockande än att sitta i en större styrelse och diskutera allmänt, detta oavsett hur gott fika som erbjuds. En huvudstyrelse kan egentligen vara ganska liten, bara delegera, styra samordning och ta de beslut som behövs. Lockande för möten kan annars vara att då och då bjudas på en överraskning, något annorlunda. Tanken är att styrelsemedlemmarnas "måste jag" ska ändras till "vad för skoj har de nu hittat på".

Uppslagsrikedom kan understundom avhjälpa fattigdom på idéer?

GÖRAN DAHLBERG

Begränsad eftersändning.
Vid definitiv eftersändning återsänds
försändelsen med nya adressen på baksidan

Avsändare: Linderoths tryckeri
Box 144, 643 22 Vingåker

Returadress: Södermanlands hembygdsförbund
Tolagsgatan 6, 611 31 Nyköping

Kretsmöten

Tema Hembygdens helg

Vi pratar om möjligheter, idéer och existerande planer inför den 4-5 juni

Mötena genomförs ditigtalt

Januari 2022, kl 16.30-18.00

Strängnäs: måndagen den 11

Rekarne: tisdagen den 12

Katrineholm och Vingåker:
måndagen den 17

Flen: tisdagen den 18

Gnesta: måndagen den 24

Nyköping: tisdagen den 25

Trosa: torsdagen den 27

Anmäl ert deltagande senast två dagar före mötet, så kommer möteslänken dagen innan.

Maila jennie.fornedal@regionsormland.se

Läs artikeln på sidan 4 om Riksstämman, 3-5 juni

Datum att hålla reda på

Hembygdens helg 4-5 juni

Underlag Sommar i Hembygden den 11 mars

Underlag Hembygdens helg den 5 juni, (hemma hos er),
den 11 mars

Underlag för deltagande på Hembygdens helg den 4 juni
(på Sörmlands museum), den 4 april

Tema: Hembygd.se

En arbetsdag den 13 januari

på Studieförbundet Vuxenskolan i Flen. Kl 10-12.30 arbetar vi med hemsidan och kl 14-16.30 arbetar vi med Utforska platsen.

Välkommen till en dag för att utveckla arbetet med och lösa eventuella problem ni har i vår gemensamma webbplats. Läs mer på hemsidan och anmäl er till kansliet. Vi ses i Flen!

Hembygdsgården i Viala, Västra Vingåker. FotoJ Fornedal

